

1.8. Naujausia administracinių teismų praktika dėl privalomosios pradinės karo tarnybos atidėjimo individualia tvarka

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos

Viešosios teisės institutas

Dr. Kristina Kenstavičienė

E. paštas: k.kenstaviciene@mruni.eu

DOI: 10.13165/LT-22-01-08

Santrauka. Straipsnyje analizuojama naujausia administracinių teismų praktika, susijusi su privalomosios pradinės karo tarnybos (PPKT) atidėjimu individualia tvarka remiantis Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 14 punktu. Straipsnyje atskleidžiamas teisinis reguliavimas, kai siekiama įgyvendinti šią įstatymo nuostatą, taip pat neproporcingai didelės žalos asmeniniams ar visuomeniniams interesams atliekant privalomąją pradinę karo tarnybą turinys, pateikiant, kaip jį supranta karo prievolinkai ir kaip jį aiškina administraciniai teismai. Naujausioje administracinių teismų praktikoje išlieka tendencija priimti karo prievolinkams nepalankius sprendimus dėl atsisakymo atidėti PPKT, tačiau tai yra susiję ne su teismų pernelyg formaliu karo prievolinkų individualių situacijų vertinimu, o su pačių karo prievolinkų klaidingu KPI 15 str. 1 d. 14 p. turinio supratimu ir įgyvendinimu.

Reikšminiai žodžiai: privalomoji pradinė karo tarnyba, karo tarnybos atidėjimas individualia tvarka, neproporcingai didelė žala asmeniniams ar (ir) visuomeniniams interesams.

Įvadas

2022 m. vasario 24 d. prasidėjusi Rusijos Federacijos karinė agresija prieš nepriklausomą demokratinę Ukrainos Respubliką patvirtina, kad šiuo metu karo prievolė Lietuvoje negali būti atšaukta ar bent sustabdyta. Geopolitinė situacija daro įtaką sprendžiant dėl kariuomenės suformavimo, kadangi turi būti atsižvelgiama į valstybės gynybinę galią ne tik taikos sąlygomis, bet ir karinės grėsmės atveju, kai staiga reikia paskelbti mobilizaciją. Tokiu atveju reikia įvertinti, ar valstybėje yra pakankamai tėvynę ginti apmokyto rezervo (ne tik profesionalių, bet ir neprofesionalių karių). Todėl po 2014 m. Rusijos įvykdytos Krymo aneksijos Lietuvos Respublikos Seimas atnaujino šaukimus į nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą¹, o šaukiamųjų skaičius *de jure* yra didinamas². Vis dėlto nustatyto nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos karių skai-

1 Lietuvos Respublikos principinės kariuomenės struktūros 2015 metais, planuojamos principinės kariuomenės struktūros 2020 metais nustatymo, krašto apsaugos sistemos karių ribinių skaičių ir statutinių valstybės tarnautojų ribinio skaičiaus 2015 metais ir 2020 metais patvirtinimo įstatymas (suvestinė redakcija nuo 2015-03-24 iki 2016-06-21). TAR, 2014-07-22, Nr. 10436.

Paminėtina, kad 2009–2014 m. Seimas, tvirtindamas principinę kariuomenės struktūrą, nustatydamas, kad karių, atliekančių (9 mėn.) nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą, skaičius yra 0, o dalyvaujančių (3 mėn.) baziniuose kariniuose mokymuose – iki 700 (2009–2011 m.) ir nuo 700 iki 1 000 (2012–2014 m.).

2 Štai pavyzdžiui, 2015–2016 metais nustatytas pašaukiamų į nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą skaičius – nuo 3 000 iki 3 500, 2017 metais – nuo 3 500 iki 4 000, o 2018–2022 metais – nuo 3 800 iki 4 000.

Lietuvos Respublikos principinės kariuomenės struktūros, karių ir Lietuvos kariuomenės darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis ir gaunančių darbo užmokestį iš valstybės biudžeto ir valstybės pinigų fondų (išskyrus darbuotojus, gaunančius darbo užmokestį iš Europos Sąjungos struktūrinės, kitos Europos Sąjungos finansinės paramos ir tarptautinės finansinės paramos lėšų (išskyrus techninės paramos lėšas), ribinio skaičiaus patvirtinimo įstatymas (suvestinė redakcija nuo 2022-06-29). TAR, 2019-12-30, Nr. 21556.

čiaus *de facto* pasiekti nepavyksta ir tai matyti iš KAM skelbiamos oficialios statistikos³ (Lentelė 1).

Lentelė 1

Metai	Seimo nustatytas pašaukiamų į PPKT* skaičius	Pradėjo PPKT*	Igijo pagrindinį karinį parengtumą
2015	3000	3010	2930
2016	3000	3000	2987
2017	3500	3507	3412
2018	3800	3638	3519
2019	3800	3697	3601
2020	3800	3352	3281
2021	3800	3051	2748

*PPKT – pradinė privalomoji karo tarnyba)

Net vykdant šaukimus į nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą (toliau – PPKT) galioja Karo prievolės įstatyme⁴ (toliau – KPI) nustatytos karo prievolės išimtys (KPI 3 str. 1 d.) ir karo tarnybos išimtys (KPI 15 str. 1 d. 1–14 p.), t. y. karo tarnybos atidėjimo pagrindai. Tai viena iš priežasčių, lemiančių, kad nepavyksta pasiekti Seimo patvirtinto nuolatinės privalomosios nuolatinės karo tarnybos atliekančių karių skaičiaus. Tad nors pagal Lietuvos kariuomenės vado patvirtintą šaukimo į PPKT planą numatyta, kad 2022 metais, kaip ir 2021 m., nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą atliks 3 828 karo prievolininkai⁵, vis dėlto faktiškai tarnybą pabaigia mažesnis skaičius karo prievolininkų. Ši tendencija, atsižvelgiant į minėtą nepalankią geopolitinę situaciją, neigiamai veikia valstybės gynybinę galią ir ypač tuo atveju, jei kiltų reali karinė grėsmė valstybės nepriklausomybei ir teritoriniam vientisumui.

Prie to prisideda jau minėtos karo prievolės ir karo tarnybos išimtys. Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 1–13³ punktuose numatyti privalomosios pradinės karo tarnybos atidėjimo individualia tvarka pagrindai yra aiškūs ir suprantami⁶. Jei egzistuoja KPI 15 straipsnio 1 dalies 1–13³ punktuose numatyti pagrindai, karo prievolininkui nereikia pateikti prašymo atidėti tarnybą. Lietuvos kariuomenės Karo prievolės ir komplektavimo tarnyba (toliau – KPKT, Tarnyba), remdamasi įvairių registrų⁷ duomenimis, atideda karo tarnybą iki kalendorinių metų pabaigos.

3 Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija. Krašto apsaugos sistemos personalo skaičiaus pokytis. *Kam.lt*, <https://kam.lt/personalas/>.

4 Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymas (suvestinė redakcija nuo 2021-01-01). *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 106-2427.

5 „2022 metų šaukimo planas“. *Karys.lt*, <https://www.karys.lt/tarnybos-budai/nuolatine-privalomoji-pradine-karo-tarnyba/2022-metu-saukimo-planas/432>.

6 Išsami šių pagrindų mokslinė analizė yra atlikta šio straipsnio autorės daktaro disertacijoje, todėl šiame straipsnyje dėl ribotos darbo apimties nebus papildomai tiriama ir pasisakoma. Žr. Kristina Kenstavičienė, „Valstybės gynybos konstitucinis institutas: teisinio reguliavimo raida ir problemos“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2021).

7 Karo prievolininkų registro sąveika su kitais registrais: 1) Lietuvos Respublikos gyventojų registras; 2) Įtariamųjų, kaltinamųjų ir nuteistųjų registras; 3) Mokinių registras; 4) Studentų registras; 5) Diplomų ir atestatų registras; 6) Neveiksnių ir ribotai veiksnų asmenų registras; 7) Lietuvos Respublikos apdraustųjų valstybiniu socialiniu draudimu ir valstybinio socialinio draudimo išmokų gavėjų registras; 8) Lietuvos Respublikos adresų registras. Žr. „Karo prievolininkų registras“, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, <https://kam.lt/karo-prievolininku-registras/>.

Vis dėlto praktikoje dažnai kyla klausimas, ar yra faktinis pagrindas atidėti privalomąją pradinę karo tarnybą, kai reikia aiškinti ir taikyti Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 14 punkte numatytą privalomosios pradinės karo tarnybos individualia tvarka atidėjimo pagrindą. Šis straipsnis numato, kad privalomoji pradinė karo tarnyba individualia tvarka atidedama krašto apsaugos ministro nustatyta tvarka⁸ tiems karo prievolinkams, kuriems atliekant privalomąją pradinę karo tarnybą būtų padaryta neproporcingai didelė žala jo asmeniniams ar visuomeniniams interesams ir kurios būtų galima išvengti, jeigu karo prievolinkas privalomąją pradinę karo tarnybą atliktų kitu metu. Tokių prašymų skaičius 2018–2021 m. vidutiniškai siekia iki 3 tūkst. per metus⁹.

Šio straipsnio tikslas – išanalizuoti naujausių administracinių teismų praktiką, susijusią su privalomosios pradinės karo tarnybos atidėjimu individualia tvarka remiantis Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 14 punktu. Straipsnyje atskleidžiamas teisinis reguliavimas, kai siekiama įgyvendinti KPĮ 15 str. 1 d. 14 p., taip pat neproporcingai didelės žalos asmeniniams ar visuomeniniams interesams atliekant privalomąją pradinę karo tarnybą turinys, pateikiant jį taip, kaip supranta karo prievolinkai, ir kaip jį aiškina administraciniai teismai. Išsikeltam tikslui pasiekti straipsnyje taikomi dokumentų analizės, sisteminės analizės, loginis, apibendrinimo metodai.

1.8.1. Teisinis reguliavimas dėl privalomosios pradinės karo tarnybos atidėjimo individualia tvarka pagal KPĮ 15 straipsnio 1 dalies 14 punktą

Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad „įstatymo nustatyta tvarka Lietuvos Respublikos piliečiai privalo atlikti karo ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą“. Konstitucinis Teismas 2017 m. liepos 4 d. nutarime¹⁰ pažymėjo, kad „pagal Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalį įstatymus leidėjas gali numatyti galimybę atidėti konstitucinės piliečių pareigos atlikti karo arba alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą vykdymą, jeigu dėl įstatyme nustatytų svarbių priežasčių pilietis laikinai negali atlikti šios tarnybos arba jeigu jos tuo metu neatidėjus gali būti pakenkta svarbiems asmens, šeimos arba visuomenės interesams. Išnykus priežastims, dėl kurių tarnyba buvo atidėta, piliečiai turi atlikti karo arba alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą“. Įstatymų leidėjas realizavo šią konstitucinę diskrecijos teisę ir nustatė karo tarnybos atidėjimo individualia tvarka pagrindus Karo prievolės įstatymo 15 straipsnyje.

KPĮ 15 straipsnio 1 dalies 14 punkte numatyto privalomosios pradinės karo tarnybos atidėjimo karo prievolinkui tvarką reglamentuoja Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2013 m. lapkričio 22 d. įsakymu Nr. V-1057 patvirtintas Privalomosios pradinės karo tarnybos ir tarnybos rezerve atidėjimo karo prievolinkui tvarkos aprašas¹¹ (toliau – Aprašas). Apraše nustatyta, kad karo prievolinkas, kuris siekia privalomosios pradinės karo tarnybos atidėjimo KPĮ 15 straipsnio 1 dalies 14 punkto pagrindu, turi pateikti KPKT ar jos teritoriniam padaliniui prašymą atidėti tarnybą (5 p.). Nustatytos formos prašyme karo prievolinkas turi pagrįsti jo nurodytą galimą neproporcingai didelę žalą, įrodyti, kad šios žalos būtų išvengta, jei jis tarnybą

8 Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2013 m. lapkričio 22 d. įsakymas Nr. V-1057 „Dėl privalomosios pradinės karo tarnybos ir tarnybos rezerve atidėjimo karo prievolinkui tvarkos aprašo patvirtinimo“ (suvestinė redakcija nuo 2020-10-01). *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 124-6334.

9 Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, „Visuotinės karo prievolės galimybių vertinimo studija“, <https://kam.lt/visuotines-karo-prievoles-galimybiu-vertinimo-studija-2/>.

10 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. liepos 4 d. nutarimas, TAR, 2017, Nr. 11471.

11 Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2013 m. lapkričio 22 d. įsakymas Nr. V-1057 „Dėl privalomosios pradinės karo tarnybos ir tarnybos aktyviajame kariuomenės personalo rezerve atidėjimo karo prievolinkui tvarkos aprašo patvirtinimo“ (suvestinė redakcija nuo 2020-10-01), *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 124-6334.

atliktų kitu metu, ir pateikti tai patvirtinančius įrodymus (6 p.). Kitaip tariant, nepakanka, kad karo prievolinkas nurodytų tik argumentus, kuriais grindžia savo prašymą, tačiau būtina įrodymais pagrįsti ir žalą bei jos mastą, nes žala nėra preziumuojama. Šauktinių prašymus nagrinėja Atrankos komisija, kurios sudėtį ir nuostatus tvirtina Lietuvos kariuomenės vadas ar jo įgaliotas asmuo (15 p.). Prašymas atidėti privalomąją pradinę karo tarnybą turi būti pateiktas iki kalendorinių metų karo prievolinkų sąrašo nurodyto dokumentų pateikimo termino. Jei aplinkybės, dėl kurių atliekant tarnybą būtų padaryta neproporcingai didelė žala, atsirado vėliau nei numatytas prašymo pateikimo terminas, prašymas atidėti karo tarnybą gali būti pateiktas po nustatyto termino, bet ne vėliau kaip iki tarnybos pradžios datos (10 p.).

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad iki 2018 m. rugpjūčio 31 d. galiojusi Aprašo redakcija numatė, kad karo prievolinkai turėjo teisę pateikti karo prievolę administruojančiai krašto apsaugos sistemos institucijai arba jos regioniniam padaliniiu prašymą atidėti karo tarnybą individualia tvarka (4 p.). Sprendimus dėl karo tarnybos atidėjimo priimdavo regioninių padalinių vadai, kuriems buvo pateikiami prašymai dėl tarnybos atidėjimo. Kadangi Lietuvoje iš viso yra 6 regioniniai padaliniai, todėl susidarydavo ydingos situacijos, kai skirtingų padalinių vadai tam tikras aplinkybes, kurias prašymuose nurodydavo šauktiniai, vertindavo ir motyvuodavo skirtingai. Atrankos komisijos pasiūlymai dėl karo tarnybos atidėjimo buvo tik rekomendacinio pobūdžio. Tačiau nuo 2018 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojo Tvarkos aprašo pakeitimas, kuris numato, kad karo prievolinkų prašymus nagrinėja ir sprendimus priima vienintelis subjektas – Tarnybos Atrankos komisija¹².

Atsižvelgiant į KPI 15 straipsnio 1 dalies 14 punkte įtvirtintą teisinį reguliavimą ir Aprašo nuostatas, karo prievolinkas, siekdamas privalomos pradinės karo tarnybos atidėjimo minėtu pagrindu, privalo: „(1) krašto apsaugos ministro nustatyta tvarka pateikti prašymą, (2) prašyme nurodyti galimą „neproporcingai didelę žalą“ jo asmeniniams arba visuomeniniams interesams, (3) įrodyti, jog šios žalos būtų išvengta, jei jis tarnybą atliktų kitu metu, ir (4) pateikti tai patvirtinančius įrodymus“¹³.

1.8.2. Neproporcingai didelė žala asmeniniams ar visuomeniniams interesams

Kai remiamasi KPI 15 str. 1 d. 14 p. pagrindu, *onus probandi* turi šauktinis, o neproporcingai didelės žalos (ne)buvimą kiekvienu atveju patvirtina, kaip minėta, Karo prievolės ir komplektavimo tarnybos Atrankos komisija¹⁴. Pažymėtina, kad teisės aktai neįtvirtina sąrašo atveju, kai dėl karo prievolės atlikimo galinti kilti žala pripažįstama neproporcingai didele, todėl kiekvienas atvejis turi būti vertinamas individualiai.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (toliau – LVAT) pabrėžia, „jog Karo prievolės įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 14 punkte pavartota sąvoka „neproporcingai didelė žala“ yra iš esmės vertinamojo pobūdžio ir priklauso nuo tam tikrų individualių aplinkybių kiekvienu atveju“¹⁵. Šauktinių, siekiančių, kad jiems būtų atidėta privalomoji pradinė karo tarnyba individualia tvarka, prašymuose paprastai nurodomos pasikartojančios priežastys, kas sukels galimą neproporcingai didelę žalą jo asmeniniams arba visuomeniniams interesams. Toliau pateikiami

12 Vilniaus apygardos administracinio teismo 2022 m. balandžio 12 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI2-703-596/2022.

13 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. kovo 17 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-2059-968/2021.

14 Kristina Kenstavičienė, „Valstybės gynybos konstitucinis institutas: teisinio reguliavimo raida ir problemos“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2021), 198.

15 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. vasario 19 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-594-575/2020.

šauktinių nurodomi argumentai iš 2022 m. administraciniuose teismuose išnagrinėtų bylų.

Administracinėje byloje Nr. eI2-923-463/2022¹⁶ nustatyta, kad pareiškėjas prašyme Atrankos komisijai nurodė, kad dirba UAB „(duomenys neskelbtini)“ medienos apdirbėjo pareigose, šioje bendrovėje daro kryptingą karjerą, sėkmingai praėjo trijų mėnesių bandomąjį laikotarpį, buvo apmokytas medienos apdirbėjo amato, dėl to įmonė patyrė išlaidų, nes į darbuotoją investavo savo lėšas. Pirmuosius darbus pareiškėjas vykdė Lietuvos Respublikoje, tačiau kadangi dirbo gerai, netrukus buvo komandiruotas dirbti į Suomijos Respubliką. Pareiškėjas šias aplinkybes pagrindė darbdavio pateikta pažyma, kurioje nurodyta, kad pareiškėjas visą darbo dieną dirba Lietuvoje arba yra komandiruojamas darbams į Suomijos Respubliką. Pažymoje, be kita ko, nurodyta, kad per pastarųjų 11 mėnesių laikotarpį pareiškėjas iš viso į rankas gavo 20 519,95 Eur arba vidutiniškai per mėnesį gavo po 1 868,45 Eur (20 519,95 Eur / 11 mėn.) darbo užmokesčio ir kitų su darbo santykiais susijusių pajamų. Pažymoje nurodyta ir tai, kad bendrovės darbas yra nepertraukiamas ir ji privalės priimti naują darbuotoją, jį iš naujo apmokyti ir paruošti pareiškėjo užimamoms pareigoms, todėl pareiškėjui nebūtinai būtų išsaugotos šiuo metu jo užimamos pareigos. Taigi pareiškėjas teigė, kad neatidėjus PPKT jis prarastų ne tik apie 16 816,05 Eur (1 868,45 Eur x 9 mėn.) darbo užmokesčio ir dienpinigių pajamų, bet prarastų dabartinę darbinę poziciją ir (ar) apskritai darbo vietą, kadangi darbdavys būtų priverstas ieškoti pamainos pareiškėjui. Pareiškėjas teigė, kad visos šios aplinkybės neabejotinai patvirtina, kad pareiškėjui nedelsiant pradėjus atlikti karo tarnybą, jo asmeniniams interesams būtų padaryta neabejotinai didelė žala, nes sumažėtų jo karjeros galimybės, jis netektų savo profesinių įgūdžių ir prarastų konkurencingumą darbo rinkoje. Pareiškėjas nurodė ir galimai kilsiančią neproporcingai didelę žalą visuomenės interesams, kaip antai: nuo jo darbo užmokesčio mokamus mokesčius biudžetui (privalomosios pradinės karo tarnybos, kuri trunka 9 mėn., atlikimo atveju valstybė mokesčių forma negautų net apie 7 450,38 Eur (827,82 Eur x 9 mėn.) pajamų. Be to, darbdavys neabejotinai patirs neproporcingai didelę žalą savo interesams, kadangi bendrovė bus priversta investuoti papildomas lėšas į būtino naujo darbuotojo apmokymus ir kompetencijos kėlimą, taip pat dėl bendrovės nepertraukiamo darbo pobūdžio.

Administracinėje byloje Nr. eI2-2444-1047/2022¹⁷ nustatyta, kad pareiškėjas prašyme Atrankos komisijai nurodė, kad neatidėjus privalomosios pradinės karo tarnybos pareiškėjas patirtų neproporcingai didelę žalą asmeniniams interesams, t. y. privalėtų nutraukti buto nuomos sutartį prieš terminą nesant nuomotojo kaltės ir dėl to jam nebūtų grąžintas 640,00 Eur dydžio užstatas (avansas); pareiškėjas negautų pakankamai pajamų įvykdyti kasmėnesinius finansinius įsipareigojimus tretiesiems asmenims ir todėl tektų mokėti ne mažesnes kaip 5 proc. dydžio metines netesybas nuo 8 599,15 Eur sumos ir atlyginti antstolio išlaidas, kurios būtų ne mažesnės nei 959,92 Eur. Be to, būtų sugadinta pareiškėjo kredito istorija, dėl kurios jis ateityje nebegalėtų gauti kredito, pvz. būstui įsigyti. Pareiškėjas aiškiai nurodė, kad, atidėjus PPKT atlikimą iki pareiškėjo nurodytos dienos, būtų galima išvengti neproporcingai didelės žalos, nes iki to laiko pasibaigtų jo nuomojamo buto nuomos sutartis, kurios jis daugiau nebepratęstų ir dėl to atgautų užstatą (avansą), taip pat iki to laiko padengtų didžiąją dalį turimų kitų finansinių įsipareigojimų ir dėl to jam vėliau pakaktų juos dengti iš Tarnybos gaunamos išmokos buitiniams išlaidoms. Atitinkamai pareiškėjui nesusidarytų įsiskolinimas dėl pradelstų įsipareigojimų ir nebūtų pradėtos skaičiuoti netesybos ir nepatirtų skolų išieškojimo išlaidų. Be kita ko, taip būtų išsaugota gera pareiškėjo kredito istorija ir jis vėliau galėtų siekti gauti paskolą būstui įsigyti.

¹⁶ Vilniaus apygardos administracinio teismo 2022 m. sausio 11 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI2-923-463/2022.

¹⁷ Vilniaus apygardos administracinio teismo 2022 m. vasario 22 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI2-2444-1047/2022.

Kitoje administracinėje byloje Nr. eI2-898-821/2022¹⁸ nustatyta, kad pareiškėjas prašyme Atrankos komisijai nurodė, kad per PPKT laikotarpį yra patiriama netiesioginė finansinė žala dėl darbo santykių sustabdymo ir ji nėra kompensuojama. Be to, būstų kainos per pastaruosius metus ypač išaugo, todėl dėl PPKT būsimas pajamų praradimas neigiamai atsiliieps būsto įsigijimui. Pareiškėjas pabrėžė, kad valstybė skatina jaunas šeimas įsigyti pirmąjį būstą, ypač regionuose, tad pajamų praradimas karo tarnybos laikotarpiu sukurtų priešingą efektą nei yra siekiama Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir remiama Europos Sąjungos. Pareiškėjas taip pat pažymėjo savo profesijos ir einamų pareigų išskirtinumą, kadangi einamos programuotojo pareigos reikalauja nuolatinio kvalifikacijos kėlimo ir tobulinimo (būtinybė nedelsiant reaguoti į naujoves, susipažinti su naujausiomis technologijomis ir jų pokyčiais, dalyvauti kvalifikacijos kėlimo kursuose). 9 mėnesių PPKT neleistų grįžti į dabartinę užimamą darbo poziciją ir siekti karjeros, o tai reikštų ir žymius finansinius praradimus ir menkesnes galimybes konkuruoti darbo rinkoje. Grįžus iš PPKT, pareiškėjo turima kvalifikacija, kuri buvo sukaupta per 4 m. darbo stažą, nebeatitiktų darbuotojams keliamų reikalavimų. Be to, žalos patirtų ir darbdavys, kadangi darbdavio veiklos specifika lemia ilgalaikių darbų tęstinumą ir nuolatinį darbą su esamais projektais. Atidėjus PPKT darbdavys per nurodytą laikotarpį galės suplanuoti esamų projektų užbaigimą ir priimti naujų darbuotojų ir juos apmokėti.

Administracinėje byloje Nr. eI2-703-596/2022¹⁹ nustatyta, kad pareiškėjas prašyme Atrankos komisijai nurodė, kad neatidėjus PPKT jis patirtų apie 14 752,78 Eur turčinę žalą, kadangi, įvertinus 24 mėn. laikotarpį, pareiškėjas per mėnesį vidutiniškai iš savo individualios veiklos uždirbo apie 1 611,42 Eur (38 674,11 Eur / 24 mėn.), tai reiškia, kad ir 2021 m. per 9 mėn. laikotarpį uždirbtų apie 14 502,78 Eur pajamų (1 611,42 Eur x 9 mėn.); prarastų susikurtą darbo vietą, aplinką individualiai veiklai vykdyti ir nuolatinį klientų ratą, kadangi vykdo fotografavimo ir filmavimo veiklą pagal verslo liudijimą, o jam negalint teikti paslaugų 9 mėn. esami klientai būtų priversti dėl analogiškų paslaugų kreiptis į jo konkurentus. Pareiškėjas taip pat nurodė, kad neatidėjus PPKT būtų padaryta ir neproporcingai didelė žala visuomenės interesams, nes jis neturėtų galimybės įvykdyti prisiimtų įsipareigojimų bankui ir gyvenamojo namo nuomotojui, o tai lemtų dar didesnius jo finansinius įsipareigojimus didesnių palūkanų, baudų ir kitų galimų sankcijų forma, kadangi pareiškėjas pagal lizingo sutartį yra gavęs kreditą automobiliui įsigyti ir kiekvieną mėnesį moka 271,82 Eur dydžio įmokas, šiuo metu dar nėra grąžinęs (sumokėjęs) 30 įmokų arba apie 8 100 Eur kredito dalies. Be to, pareiškėjas kartu su dar trimis kitais nuomininkais pagal nuomos sutartį išsinuomojo gyvenamąjį namą. Vykdydamas šią sutartį pareiškėjas yra sumokėjęs 250 Eur užstatą (1/4 dalį nuo 1 000 Eur sumos), kurio jis netektų sutartį nutraukęs anksčiau laiko, kiekvieną mėnesį jis avansu moka 250 Eur nuomos mokesį ir apie 100 Eur už komunalinius mokesčius. Atitinkamai gyvenamojo namo kiti nuomininkai taip pat susidurtų su reikšmingais sunkumais dėl tolimesnės nuomos, jeigu pareiškėjas negalėtų vykdyti savo įsipareigojimų dalies; valstybė mokesčių forma negautų apie 386,47 Eur pajamų.

Galiausiai, administracinėje byloje Nr. A-664-815/2022²⁰ nustatyta, kad pareiškėjas prašyme Atrankos komisijai nurodė, kad šiuo metu pareiškėjo realus ir nuolatinis teisinis ryšys yra susijęs ne su Lietuva, o su užsienio valstybe (duomenys neskelbtini), kurioje gyvena daugiau kaip 6 metus, dirba, šiai valstybei moka mokesčius, šioje valstybėje planuoja likti gyventi. Pareiškėjas planuoja atsakyti Lietuvos Respublikos pilietybės ir gauti užsienio valstybės (duomenys ne-

18 Vilniaus apygardos administracinio teismo 2022 m. vasario 24 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI2-898-821/2022.

19 Vilniaus apygardos administracinio teismo 2022 m. balandžio 12 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI2-703-596/2022.

20 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. birželio 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-664-815/2022.

skelbtini) pilietybę. Be to, jis tikrai nesiruošia atlikti karo tarnybos net jei būtų suteikta galimybė pasirinkti karo tarnybos laiką, vietą ir būdą. Pareiškėjas nurodė, kad užsienio valstybės darbdavys nėra saistomas Lietuvos Respublikos darbo kodekso, todėl nesaugos pareiškėjui darbo vietos visą PPKT laikotarpį. Be to, (duomenys neskelbtini) pareiškėjui neterminuotam laikotarpiui yra skyrusi būstą, už kurį kiekvieną mėnesį pareiškėjas moka atitinkamą sumą. Jei pareiškėjas nesumokės ar praleis mokėjimo terminus, būstas bus iš jo atimtas. Todėl dėl PPKT pareiškėjas prarastų ne tik darbą, bet ir būstą. Pareiškėjas turi ir kitų finansinių įsipareigojimų (paimtas kreditas, interneto ir televizijos mokesčiai ir kt.). Be to, jis ketina tęsti mokslus koledže, sykiu toliau siekti karjeros profesinėje srityje, o dėl karo tarnybos atlikimo visus šiuos planus reikėtų atidėti mažiausiai 1–2 metams.

Apibendrinant šauktinių nurodomus atvejus, kurie galėtų sukelti *neproporcingai didelę žalą jų asmeniniams interesams*, galima išskirti šiuos: 1) dabartinės darbinės pozicijos ar darbo vietos ir (ar) nuolatinių klientų rato praradimas; 2) darbo užmokesčio ir kitų su darbo santykiais ar individualia veikla susijusių pajamų praradimas; 3) savo profesinių įgūdžių, kvalifikacijos ir konkurencingumo darbo rinkoje praradimas; 4) nuostoliai darbdaviui dėl to, kad į darbuotoją (šauktinį) investavo lėšų, kad apmokytų darbo pobūdžio ir specifikos; 5) būsto nuomos užstato praradimas dėl būsto nuomos sutarties prieš terminą nutraukimo nesant nuomotojo kaltės; 6) negalėjimas įvykdyti finansinių įsipareigojimų tretiesiems asmenims dėl pajamų praradimo (sumažėjimo), todėl tektų mokėti netesybas ir atlyginti antstolio išlaidas; 7) būtų sugadinta kredito istorija, dėl kurios ateityje nebegalėtų gauti kredito, pvz., būstui įsigyti; 8) dėl pajamų praradimo (sumažėjimo) po PPKT atlikimo negalėtų įsigyti pabrangusio būsto. Gerokai mažiau šauktiniai nurodo atvejų, kurie galėtų sukelti *neproporcingai didelę žalą visuomenės interesams*. Vis dėlto galima išskirti šiuos: 1) valstybė mokesčių forma negautų pajamų, kurie mokami biudžetui nuo šauktinio darbo užmokesčio; 2) būtinybė darbdaviui suplanuoti esamų projektų užbaigimą ir priimti naujų darbuotojų ir juos apmokyti tam skiriant papildomas lėšas; 3) neįvykdžius finansinių įsipareigojimų bankui bankas patirtų finansinių nuostolių.

LVAT savo praktikoje nurodo, kad „karo prievolinkas, teikdamas prašymą atidėti karo tarnybą, turi įrodyti dvi aplinkybes – kad *nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos atlikimas sukels neproporcingai didelę žalą ir tarnybą atliekant kitu metu, žalos bus išvengta* [išskirta autorės]. Atkreipia dėmesį, kad nors nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos atlikimas gali sukelti tam tikrų nepatogumų, tačiau šie nepatogumai ir patiriama žala turi būti vertinami atsižvelgiant į konstitucinę karo prievolės pareigą, valstybės gynybos interesus ir padidėjusią grėsmę šiems interesams“²¹. Akcentuotina, kad tiek Atrankos komisija, tiek administraciniai teismai savo sprendimuose nurodo, kad pareiškėjas, teikdamas prašymą dėl PPKT atidėjimo, turi pateikti ne tik pagrįstą prašymą, tačiau ir neproporcingai didelę žalą pagrindžiančius dokumentus (įrodymus), kadangi žala nėra preziumuojama.

2022 m. išnagrinėtų administracinių bylų atveju teismai vis dėlto nusprendė karo prievolinkų skundus atmesti kaip nepagrįstus.

Toliau analizuojami administracinių teismų išaiškinimai dėl neproporcingai didelės žalos asmeniniams ar visuomeniniams interesams atliekant privalomąją pradinę karo tarnybą.

Pirmiausiai, kaip minėta, šauktinių dažnai nurodomas argumentas – dabartinės darbinės pozicijos ar darbo praradimas. Tačiau pagal Lietuvos Respublikos darbo kodekso²² 61 straipsnio 4 dalį „draudžiama atleisti iš darbo darbdavio iniciatyva nesant darbuotojo kaltės ar darbdavio

21 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. kovo 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-429-556/2021; Vilniaus apygardos administracinio teismo 2022 m. vasario 22 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI2-2444-1047/2022.

22 Lietuvos Respublikos darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (suvestinė redakcija nuo 2022-11-01 iki 2022-12-31). TAR, 2016, Nr. 23709.

valia darbuotoją, pašauktą atlikti privalomąją karo tarnybą arba alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą“. Karo prievolės įstatymo 40 straipsnio 1 dalyje taip pat nustatyta, kad „karo prievolę atliekantys Lietuvos Respublikos piliečiai įstatymų nustatyta tvarka atleidžiami nuo darbo, dirbantys pagal darbo sutartį ar valstybės tarnyboje, arba studijų aukštojoje mokykloje, garantuojant jiems darbo vietą, pareigas ar studijų vietą“.

Vilniaus apygardos administracinio teismo praktikoje pabrėžiama, kad „pareiškėjo nurodyta žala – galimas darbo vietos, kvalifikacijos, konkurencingumo darbo rinkoje praradimas, karjeros galimybių sumažėjimas, būsimi darbdavio nuostoliai – yra tik menama ir nepagrįsta jokiais objektyviais įrodymais, išskyrus paties pareiškėjo nurodytus bendro pobūdžio teiginius, pagrįstus tik prielaidomis, bei abstraktus pobūdžio teiginius <...>. Pažymėtina, kad bendro pobūdžio teiginių nepakanka išvadai, kad pareiškėjui <...> nedirbant devynis mėnesius, jam bus padaryta tokio masto neproporcinga žala, kad jis po tarnybos atlikimo negalės atnaujinti turėtų (įgytų) žinių ir įgūdžių, kurios dėl darbinių pareigų neatlikimo tam tikrą laiką nebuvo naudojamos. Dar daugiau, pareiškėjas darbinių pareigų neatliktų 9 mėn. ir ši aplinkybė nelaikytina neproporcingai didele žala, atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjas vykdytų savo konstitucinę pareigą valstybei“²³. Be to, teisėjų kolegija nurodė ir tai, kad pareiškėjo darbo pobūdis yra nuolatinis, todėl akivaizdu, kad ir vėliau šios aplinkybės nebūtų išnykusios, o pareiškėjui jo profesinės kvalifikacijos įgijimas vis dar būtų aktualus, kai sueitų PPKT atidėjimo terminas. Tad nėra pagrindo, remiantis šiomis aplinkybėmis, atidėti karo tarnybą, kad ši būtų atliekama kitu metu. Priešingu atveju būtų paneigta konstitucinė karo tarnybos prievolė visiems asmenims, kurie dirba pagal neterminuotą darbo sutartį²⁴. Kitaip tariant, šauktinio „interesas tęsti darbinius santykius nėra absoliutus ir turi būti vertinamas kitų konstitucinių pareigų kontekste <...>. Konstitucinė pareiga ginti valstybę priskiriama prie viešojo intereso, o viešojo intereso institutas pabrėžia kolektyvinio intereso pirmumą prieš individualių subjektų interesus“²⁵. Toks teismo išaiškinimas suderinamas su Europos Sąjungos Teisingumo Teismo pozicija, kad konstituciškai įtvirtinta pareiga ginti valstybės teritorijos saugumo interesus „turi viršenybę profesinio jaunimo integravimo politikos tikslų atžvilgiu“, net jei „dėl to sumažėtų jaunimo galimybes patekti į darbo rinką“²⁶.

Kitoje byloje administracinis teismas taip pat pripažino, kad net jei pareiškėjas savarankiškai vykdo individualią veiklą, taigi grįžęs po 9 mėn. PPKT ir toliau galės ja užsiimti. Bendro pobūdžio teiginių nepakanka išvadai, kad nedirbant pagal individualią veiklą 9 mėn. bus padaryta tokio masto neproporcinga žala, kad šauktinis po PPKT atlikimo negalės atnaujinti bendradarbiavimo su buvusiais klientais arba kad negalės rasti naujų klientų, taip pat kad praras darbinius įgūdžius ar privalės nutraukti savo veiklą. Be to, „laikinas atsitraukimas nuo darbo dėl tarnybos nėra siejamas su darbo ar verslo praradimu, darbo vietos neišsaugojimu. Konstitucinė teisė į darbą bei verslą (Konstitucijos 48 straipsnis) negali paneigti asmens konstitucinės pareigos atlikti karo ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą“²⁷. Tokios pozicijos yra laikomasi ir mokslinėje doktrinoje, kad esant konkurencijai tarp verslo (ūkinės veiklos) laisvės ir asmens konstitucinės

23 Vilniaus apygardos administracinio teismo 2022 m. sausio 11 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI2-923-463/2022; Vilniaus apygardos administracinio teismo 2022 m. vasario 24 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI2-898-821/2022. Tokios pozicijos laikosi ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, žr. 2021 m. kovo 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-429-556/2021.

24 Vilniaus apygardos administracinio teismo 2022 m. vasario 24 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI2-898-821/2022.

25 Vilniaus apygardos administracinio teismo 2021 m. spalio 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI2-4001-331/2021.

26 Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2003 m. kovo 11 d. sprendimas byloje *Alexander Dory v. Bundesrepublik Deutschland*, C-186/01, ECLI:EU:C:2003:146.

27 Vilniaus apygardos administracinio teismo 2022 m. balandžio 12 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI2-703-596/2022.

karo tarnybos pareigos (arba kitaip karinio teisingumo), „iš esmės pastarasis turi didesnę svarbą, o kartu taikymo pirmenybę. Atitinkamai karo tarnybos išimtis atsiranda tik esant kvalifikuotam, sąlygojančiam neproporcingai didelės žalos atsiradimą, įsikišimui į ūkinės veiklos laisvę“²⁸.

Kita šauktinių nurodoma priežastis – tai turimi finansiniai įsipareigojimai ir jų nevykdymo ar netinkamo vykdymo atveju kiliantys neigiami padariniai. Administraciniai teismai paprastai sutinka su Tarnybos pozicija, kad kiekvienas karo prievolinkas prieš prisiimdamas įsipareigojimus ir atsakomybes, taip pat planuodamas savo karjerą ir asmeninį gyvenimą, turi, be kita ko, įvertinti realią ir galimą riziką patekti į kalendorinių metų šaukiamųjų sąrašus. Pritaikant šiai Tarnybos ir teismų pozicijai pažymėtina, kad šauktiniai savo gyvenimą turi organizuoti atsižvelgdami į šią aplinkybę, ypač kai jiems yra suteikiama galimybė atlikti PPKT savanoriškai kartu pasirenkant karo tarnybos tiek vietą, tiek ir laiką. Be to, atkreiptinas dėmesys į tai, kad karo prievolinkai į PPKT šaukiami jau nuo 18 m., vadinasi, pabaigus ar bebaigiant bendrojo lavinimo ar profesinio mokymo mokyklą. Todėl tai yra puikus metas atlikti PPKT savanoriškai, kol dar nėra atsiradę ar prisiimti profesiniai, ekonominiai, šeiminiai ar kitokie įsipareigojimai, ir kurie dėl atliekamos PPKT būtų neigiamai veikiami. Priešingu atveju karo prievolinkai patys prisiima galimų nuostolių ir nepatogumų riziką, nes žino, kad atitinka karo prievolės amžiaus cenzą.

Vienoje iš bylų administracinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad „pareiškėjas nepateikė jokių duomenų, ar dėl finansinių įsipareigojimų vykdymo pakeitimo jis kreipėsi į finansų institucijas, nors tokią galimybę jis turėjo. Vienas iš pareiškėjo turimų kreditų yra vartojimo kreditas, o tokio kredito įmokų mokėjimo atidėjimas, kai asmuo atlieka privalomąją pradinę karo tarnybą, numatytas teisės aktuose (galimybė atidėti įmokų, išskyrus palūkanų, mokėjimą numatyta Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymo 18¹ straipsnyje)“²⁹. Pritartina tam, kad, kaip jau minėta, nepakanka vien tik abstrakčiai teigti, kad kils žala dėl finansinių įsipareigojimų, o būtina pagrįsti dokumentais (įrodymais), taip pat pačiam šauktiniui reikia dėti pastangas šią galimai kiliančią žalą minimizuoti ir (ar) jos išvengti. Be to, pažymėtina ir tai, kad Karo prievolės įstatymo 40 straipsnio 1 dalyje taip pat nustatyta, kad „karo prievolę atliekantys Lietuvos Respublikos piliečiai įstatymų nustatyta tvarka <...> jų prašymų pagrindu atidedamas pagal būsto kreditavimo sutartį suteikto kredito dalies įmokų mokėjimas nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos metu“.

Pastebėtina ir tai, kad šauktinių turimos judriojo ryšio paslaugų teikimo sutartys paprastai būna sudarytos 24 mėnesių laikotarpiui, todėl tą dieną, iki kada pareiškėjas prašo atidėti PPKT, dar nebūna pasibaigęs įsipareigojimų pagal sutartis laikotarpis. Todėl tokie finansiniai įsipareigojimai taip pat nebūna vertinami kaip sukelti neproporcingai didelę žalą.

Teismo vertinimu tai, kad „pareiškėjas turi finansinių įsipareigojimų, susijusių su sudarytomis kredito sutartimis bei kitomis sutartimis, taip pat už būsto nuomą, šiuo metu neduoda pagrindo konstatuoti didelę žalą jo asmeniniams ar visuomeniniams interesams ateityje ir tuo pagrindu tenkinti pareiškėjo prašymą dėl karo tarnybos atidėjimo. Kaip jau buvo minėta, karo prievolinkas, žinodamas apie būsimą 9 mėnesius trunkančią karo tarnybą, pats sprendžia dėl galimų nuostolių minimizavimo ir prisiimtų įsipareigojimų modifikavimo. Pareiškėjo elgesio sukeltos pasekmės (kredito bei kitų sutarčių sudarymas) nelaikytinos didele žala pareiškėjo asmeniniams interesams, galinčia sąlygoti karo tarnybos atidėjimą“³⁰.

Argumentus dėl šauktinio realaus ir nuolatinio teisinio ryšio su užsienio valstybe,

28 Kristina Kenstavičienė, „Valstybės gynybos konstitucinis institutas: teisinio reguliavimo raida ir problemos“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2021), 200.

29 Vilniaus apygardos administracinio teismo 2022 m. vasario 22 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI2-2444-1047/2022.

30 Vilniaus apygardos administracinio teismo 2022 m. vasario 22 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI2-2444-1047/2022.

kurioje jis nuolat gyvena, ir ketinimo atsisakyti Lietuvos Respublikos pilietybės ir įgyti kitos valstybės pilietybę administraciniai teismai taip pat atmetė kaip nepagrįstus. Vilniaus apygardos administracinis teismas nurodė, kad „pareiškėjas pirmą kartą į asmenų šaukiamų atlikti PPKT sąrašą pateko 2020 m. sausio mėn., antrą kartą – 2021 m. sausio mėn. Tad pareiškėjas, būdamas Lietuvos Respublikos piliečiu, žinojo (turėjo žinoti) apie neišvengiamą karo prievolės atlikimo pareigą, turėjo pakankamai laiko susitvarkyti savo asmeninius reikalus, kad atliekant PPKT nepatirtų neproporcingai didelės žalos, ir pan.“³¹ LVAT išnagrinėjęs bylą apeliacine tvarka sutiko su pirmosios instancijos teismo argumentais ir sykiu pabrėžė, kad pareiškėjo nurodomos aplinkybės, kad „jis neketina apskritai atlikti PPKT, nes ketina atsisakyti pilietybės, o procesas dėl pilietybės atsisakymo gali užtrukti, t. y. dėl šių priežasčių pareiškėjas prašė atidėti PPKT, yra visiškai nereikšmingi. Tol kol pareiškėjas yra Lietuvos pilietis, tol jis pagal Konstituciją, jos 139 str. 2 d., pagal KPI privalo atlikti karo tarnybą; juolab, jam esant Lietuvos piliečiu, nėra jokio teisinio pagrindo atidėti privalomąją pradinę karo tarnybą“³². Pastebėtina, kad net ir tuo atveju, kai užsienio valstybė šauktiniui yra skyrusi būstą, už kurį reikia mokėti kiekvieną mėnesį, teismai nurodė, kad ši aplinkybė nesudaro pagrindo tenkinti prašymą atidėti PPKT pagal KPI 15 str. 1 d. 14 p. Kadangi būstas yra ne nuosavas, o nuomojamas, šauktinis gali nutraukti nuomos sutartį, o po PPKT su tuo pačiu nuomotoju vėl sudaryti nuomos sutartį. Net jeigu po PPKT atlikimo nebūtų galimybės sudaryti nuomos sutarties su tuo pačiu nuomotoju, tai šauktinis galėtų sudaryti nuomos sutartį su kitu nuomotoju. Kadangi šauktinis nenurodė ir nepagrindė, kad tokios galimybės po PPKT neturės, todėl teismai nusprendė, kad ši aplinkybė niekaip negali lemti neproporcingai didelės žalos atsiradimo³³.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad LVAT teisėjų kolegija yra pripažinusi, kad PPKT atlikimas gali būti atidėtas ne vieną kartą, tačiau paskesnio prašymo atidėti PPKT vertinimas negali būti atsietas nuo prieš metus pateikto ir patenkinto prašymo, kuriuo tokia tarnyba jau buvo atidėta. Tai reiškia, kad paskesniame prašyme turi būti nurodomos naujai atsiradusios aplinkybės, kuriomis remiantis įrodinėjamos KPI 15 str. 1 d. 14 p. įtvirtintos sąlygos³⁴.

Galiausiai, dėl to, kad šauktinis pripažįsta, kad jis ir ateityje net neketina atlikti PPKT, teismai pripažino, kad „šiuo atveju nėra net jokio įstatyminio pagrindo atidėti pareiškėjui tarnybos atlikimą. Tai, kad pareiškėjas nuo 2014 metų gyvena užsienio valstybėje (duomenys neskelbtini), ten baigė mokslus, dirba ir pan. savaime nesudaro pagrindo atidėti PPKT; priešingu atveju susidarytų ydinga situacija, kad gyvenimas ir darbas užsienio valstybėje būtų pripažįstamas kaip pagrindas atidėti Lietuvos Respublikos piliečiui, esančiam šaukiamo amžiaus, tarnybą ar jos vengti“³⁵.

Dėl galimo pareiškėjo vėlavimo vykdyti priimtas prievolės bankui pagal lizingo (taip pat ir kredito) sutartį ir taip sukelti neigiamas pasekmes bankui, kurios galėtų būti vertinamos per visuomeninių interesų prizmę, teismas pažymėjo, kad tai nesutrikdys banko veiklos tęstinumo,

31 Vilniaus apygardos administracinio teismo 2021 m. rugpjūčio 18 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I2-3485-860/2021.

32 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. birželio 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-664-815/2022.

33 Vilniaus apygardos administracinio teismo 2021 m. rugpjūčio 18 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I2-3485-860/2021; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. birželio 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-664-815/2022.

34 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. balandžio 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2024-629/2021.

35 Vilniaus apygardos administracinio teismo 2021 m. rugpjūčio 18 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I2-3485-860/2021; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. birželio 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-664-815/2022.

t. y. neturės jokios įtakos darbuotojų padėties pablogėjimui ar galimiems atleidimams³⁶. Todėl ir šis šauktinių argumentas yra atmestinas kaip nepagrįstas norint įrodyti neproporcingai didelę žalą visuomenės interesams.

Pabrėžtina, kad šauktinių dažnai nurodoma aplinkybė, kad darbdavys patirs nuostolių, nes investavo į darbuotojo mokymus, ar dėl to, kad turi būti laiku įgyvendinti projektai, taip pat nėra laikoma neproporcingai didele žala visuomeniniams, juo labiau asmeniniams šauktinio interesams. Net jei dėl darbuotojo atliekamos PPKT darbdaviui ir susidarytų tam tikrų nuostolių (žala), tačiau jie neturi prioriteto prieš valstybės gynybos interesą ir konstitucinę karo tarnybos pareigą. Kita vertus, negalima suabsoliutinti šios išvados, kadangi minėta, kad kiekvienas atvejis turi būti vertinamas individualiai. Reikia pastebėti, kad praktikoje gali susidaryti situacija, kai ūkio subjekto finansiniai nuostoliai, susiję su laikinu darbo santykių sustabdymu, būtų prilyginami neproporcingai didelių visuomeninių interesų pažeidimui, jei šauktinis Tarnybai pateiktų duomenų, kurių visuma suponuotų jo *nepakeičiamumą darbovietėje*, ir tai lemtų ūkio subjekto negalėjimą įgyvendinti vykdomų projektų, turinčių įtakos visuomeninių interesų pažeidimui. Tai galėtų būti susiję su atvejais, kai yra įgyvendinami valstybinės reikšmės projektai pagal viešųjų pirkimų procedūras ir kai pagal sutartį yra numatyta, iki kada reikia užbaigti tokį projektą. Priešingu atveju gali būti atliekamas projekto įgyvendinimo pažeidimo tyrimas ir pareikalaujama perkančiosios organizacijos grąžinti gautą finansavimą, jei projektas neužbaigiamas laiku. Be to, darbuotojo (šauktinio) nepakeičiamumas valstybinės reikšmės projekte gali būti susijęs ne tik su turima kvalifikacija ir kompetencija ar siekiu užbaigti projektą laiku, bet ir su specialia procedūra, kuri įtvirtinta sutartimi dėl projekto įgyvendinimo, kadangi darbdavys specialistą (šauktinį) projekte gali pakeisti tik gavęs išankstinį rašytinį perkančiosios organizacijos sutikimą.

Todėl tik darbdavio patiriami tam tikri nuostoliai dėl to, kad darbuotojas atliks PPKT, ir nesant neproporcingai didelių visuomeninių interesų pažeidimo, nesudaro pagrindo tenkinti karo prievolinko prašymą atidėti PPKT. Pritartina administracinio teismo pozicijai, kad tais atvejais, kai šauktinis prašo PPKT atidėti iki tam tikro laiko, kadangi per šį laikotarpį darbdavys galės suplanuoti esamų projektų užbaigimą ir priimti naujus darbuotojus, pareiškėjas turi pateikti duomenis apie darbdavio vykdomus projektus, jų trukmę, taip pat apie jo nepakeičiamumą juos vykdam. „Karo tarnyba negali būti atidedama remiantis abstrakčiais pareiškėjo teiginiais, bendro pobūdžio aplinkybėmis, pamąstymais ir menamų nuostolių paskaičiavimu, to nepakanka išvadai, kad neatidėjus karo tarnybos bus padaryta neproporcingai didelė žala.“³⁷ Iš nagrinėtų administracinių bylų matyti, kad Tarnybos Atrankos komisija nuolat pažymi, kad pareiškėjas, norėdamas atidėti PPKT, turi pagrįsti ne konkrečių faktinių aplinkybių egzistavimą, bet dėl PPKT atlikimo kylančią žalą, šios žalos mastą, priežastinį ryšį tarp pareiškėjo pašaukimo atlikti PPKT ir žalos atsiradimo ir tai, kaip šios žalos galima išvengti (ją sumažinti) tarnybą atliekant kitu metu.

Akcentuotina, kad pagal KPĮ 15 str. 1 d. 14 p. PPKT individualia tvarka gali būti atidedama tik su sąlyga, kad karo prievolinkas tarnybą atliks kitu metu. Beje, pagal KPĮ į privalomąją karo tarnybą šaukiami asmenys iki 23 metų (įskaitytinai), o šauktiniai dažnai prašo atidėti PPKT iki tam tikro laiko, kai jis jau nebeatitiks minėto amžiaus cenzo, todėl apskritai nebebus šaukiamas atlikti PPKT. Todėl administraciniai teismai sutinka su Tarnybos nuomone, kad šauktiniai, prašydami atidėti PPKT atlikimą ne anksčiau kaip iki tam tikro laiko, kai jie jau nebeatitiks amžiaus cenzo, siekia ne atidėti PPKT, o jos išvengti³⁸. Kita vertus, reikia pažymėti, kad ir šio teismo

36 Vilniaus apygardos administracinio teismo 2022 m. balandžio 12 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI2-703-596/2022.

37 Vilniaus apygardos administracinio teismo 2022 m. vasario 24 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI2-898-821/2022.

38 Vilniaus apygardos administracinio teismo 2022 m. vasario 22 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI2-2444-1047/2022.

išaiškinimo negalima suabsoliutinti. Manytina, kad tais atvejais, kai karo prievolinkas argumentuoja ir įrodymais pagrindžia, kad PPKT atlikimas padarytų neproporcingai didelę žalą jo asmeniniams ar visuomeniniams interesams, PPKT gali ir turi būti atidedama nepaisant to, kad pasibaigus atidėjimo laikui jis nebeatitiks amžiaus cenzu, o KPI numato, kad PPKT individualia tvarka gali būti atidedama su sąlyga, kad karo prievolinkas tarnybą atliks kitu metu. Vis dėlto manytina, kad nagrinėjamu atveju Karo prievolės įstatymo 15 str. 1 d. 14 p. nesuponuoja išvados, kad karo tarnybos (ne)atidėjimas priklauso nuo karo prievolinko amžiaus, kadangi minima KPI nuostata reikalauja, kad egzistuotų bent vienas objektyvus pagrindas – neproporcingai didelė žala asmeniniams ar visuomeniniams interesams.

Vilniaus apygardos administracinis teismas taip pat atmetė pareiškėjų argumentus, kad šauktiniui atliekant PPKT valstybė netektų ženklios sumos pajamų mokesčio, kurį šauktiniai įvardija kaip žalą visuomeniniams interesams. Teismas nurodo, kad „skaičiavimai dėl darbo užmokesčio gavimo yra nukreipti į ateitį, todėl negali būti vertinami, kad pareiškėjas gaus jo nurodyto dydžio pajamas“³⁹.

Galiausiai, pabrėžtina, kad dar 2021 m. LVAT papildė savo doktriną, kad Atrankos komisija, nagrinėdama karo prievolinkų prašymus dėl PPKT atidėjimo KPI 15 str. 1 d. 14 p. pagrindu, privalo vadovautis iš gero administravimo principo kylančiais imperatyvais. „Tai, be kita ko, reiškia, kad tais atvejais, kai Atrankos komisijai kyla pagrįstų abejonių dėl karo prievolinko prašyme nurodytų aplinkybių ir (arba) prie prašymo pridėtų įrodymų nepakankamumo, ši komisija privalo išnaudoti jai suteiktus įgaliojimus tokiems įrodymams surinkti (Karo prievolės įstatymo 34 str.), ji privalo karo prievolinkui išaiškinti, kad pastarasis turi teisę pateikti papildomus su tuo susijusius įrodymus ir sudaryti realias sąlygas tai teisei įgyvendinti.“⁴⁰ Atrankos komisijos sprendimai dėl atsisakymo atidėti PPKT KPI 15 str. 1 d. 14 p. pagrindu negali būti grindžiami bendro pobūdžio samprotavimais ar prielaidomis, nepašalintais prieštaravimais vertinant įrodymus. „Tokio pobūdžio Atrankos komisijos sprendimo motyvai akivaizdžiai neatitiktų adekvatumo, aiškumo ir pakankamo reikalavimų.“⁴¹ Todėl teisėjų kolegija nusprendė, kad Atrankos komisija apsiribojo formaliu konstatavimu, kad karo prievolinkas privalo pagrįsti kylančią neproporcingai didelę žalą ir įrodyti, kad tarnybą atliekant kitu metu žalos būtų galima išvengti, tačiau Atrankos komisijos padarytų išvadų nesusiejo su pareiškėjo atveju ir nepasinaudojo suteiktais įgaliojimais papildomai informacijai surinkti. Atitinkamai LVAT pareiškėjo (šauktinio) apeliacinį skundą patenkino. Teisėjų kolegija padarė išvadą, kad sprendžiant pareiškėjo prašymą atidėti PPKT nebuvo vertintos individualios aplinkybės: apeliantas išsilavinimą įgijo užsienio valstybėje, gyvena, dirba ir vykdo mokslinę veiklą užsienio valstybėje, ir, kad Lietuvos Respublikos teisės aktai nenumato jokių garantijų apeliantui, kaip gyvenančiam ne Lietuvoje, susijusių su NPPKT atlikimu⁴². LVAT dėl įrodymų trūkumo kritiškai įvertino pirmosios instancijos teismo argumentus, kad pareiškėjas apskritai neplanuoja atlikti PPKT, todėl pagrindo atidėti karo tarnybą, kad ji būtų atliekama kitu metu, šiuo aspektu nėra. Teismas pažymėjo, kad kylant neaiškumui dėl tokios aplinkybės, ji turėtų būti patikslinama kompetentingam subjektui sprendžiant karo prievolinko prašymo atidėti

39 Vilniaus apygardos administracinio teismo 2022 m. sausio 11 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI2-923-463/2022; Vilniaus apygardos administracinio teismo 2022 m. balandžio 12 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI2-703-596/2022.

40 žr. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. kovo 17 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-2059-968/2021, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. birželio 2 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-2111-629/2021.

41 žr. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. kovo 17 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-2059-968/2021, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. birželio 2 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-2111-629/2021.

42 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. birželio 2 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-2111-629/2021.

PPKT pagrįstumą.

Taip pat ir kitoje byloje LVAT karo prievolinko apeliacinį skundą patenkino. Teisėjų kolegija konstatavo, kad pareiškėjas prašyme Atrankos komisijai pakankamai detaliai nurodė aplinkybes, kurios, jo nuomone, sudaro pagrindą PPKT atidėti KPĮ 15 str. 1 d. 14 p. pagrindu, o šias aplinkybes pagrindė įrodymais. Pareiškėjas prašė atidėti PPKT dėl to, kad užsienio valstybėje vadovauja įsteigtai įmonei, kurios veikloje jam tenka lemiamas vaidmuo, nes jis vienintelis atsakingas už įmonės išsipareigojimų vykdymą. LVAT nuomone, liko neįvertintos reikšmingos faktinės aplinkybės, susijusios su „neproporcingai didelės žalos pareiškėjo asmeniniams interesams“ (ne)buvimu, „pvz., tai, kad pareiškėjas yra vienintelis Įmonės steigėjas ir akcininkas, kuris sumokėjo reikšmingą pinigų sumą Įmonei Didžiojoje Britanijoje įsteigti; ar yra reali galimybė užtikrinti nepertraukiamą Įmonės išsipareigojimų vykdymą tuo metu kai pareiškėjas vykdyt PPKT (9 mėn.); ar pareiškėjo pateiktos sutartys yra realiai vykdomos ir jei taip, tai kokia apimtimi tai yra daroma; ir pan.“⁴³. Dėl to teismas padarė išvadą, kad Atrankos komisijai sprendžiant, kad pareiškėjo pateikti įrodymai yra nepakankami pagrįsti žalos mastą, remiantis KPĮ 34 straipsniu kilo pareiga pasinaudoti jai suteiktais įgaliojimais surinkti papildomus įrodymus ir (arba) išaiškinti karo prievolinkui teisę pateikti papildomus įrodymus prašyme faktinėms aplinkybėms pagrįsti.

Galiausiai akcentuojama, kad 2022 m. priimtų administracinių teismų sprendimai atskleidžia nuoseklią teismų praktiką tokio pobūdžio bylose, o teismų doktrina yra nuolat papildoma. Administraciniuose teismuose išlieka tendencija priimti karo prievolinkams nepalankius sprendimus. Tačiau tai yra susiję ne su teismų pernelyg formaliu karo prievolinkų individualių situacijų vertinimu, o dažnu atveju pačių karo prievolinkų negebėjimu tinkamai įgyvendinti KPĮ 15 str. 1 d. 14 p. dėl klaidingo šios nuostatos turinio aiškinimo.

Pažymėtina, kad visuomenei 2022 m. sausio mėn. Krašto apsaugos ministerijos pateiktoje „Visuotinės karo prievolės galimybių vertinimo studijoje“⁴⁴ teigiama, kad esant visuotinio šaukimo modeliui ir toliau galėtų išlikti toks PPKT atidėjimo atvejis kaip neproporcingai didelė žala karo prievolinko asmeniniams ar visuomeniniams interesams. Vadinasi, jeigu įstatymų leidėjas nutars įgyvendinti realų visuotinį šaukimą ar bent jau ir toliau didins šaukiamų atlikti PPKT karo prievolinkų skaičių, tai galimai implikuotų didėjančių paduodamų skundų skaičių tiek Krašto apsaugos ministrui, tiek administraciniams teismams dėl Atrankos komisijos atsisakymo atidėti karo tarnybą. Kita vertus, darytina prielaida, kad karo prievolinkus nuo skundo pateikimo atgraso tai, kad skundo teismui pateikimas nestabdo karo prievolę administruojančios krašto apsaugos sistemos institucijos sprendimo vykdymo (KPĮ 38 str. 4 d.), t. y. šaukimo procedūra vykdoma toliau. Atsižvelgiant į ilgą teisminių bylos nagrinėjimą, šauktinis gali būti karo tarnybą atlikęs, kai administracinis teismas priims sprendimą. Todėl šis straipsnis tampa ne tik administracinių teismų 2022 m. praktikos, susijusios su nagrinėjama tema, apžvalga, bet ir tam tikru teisminės doktrinos sąvadu karo prievolinkams, kokių klaidų nedaryti teikiant prašymą Atrankos komisijai, kad PPKT būtų atidėta.

Išvados

1. Teisės aktai nedetalizuoja pagrindų sąrašo, kai dėl karo prievolės atlikimo galinčią kilti žalą būtų galima pripažinti neproporcingai didele karo prievolinko asmeniniams ar visuomeniniams interesams. Todėl sprendžiant, ar yra pagrindas (ne)atidėti nuolatinę privalomąją pra-

⁴³ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. kovo 17 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-2059-968/2021.

⁴⁴ „Visuotinės karo prievolės galimybių vertinimo studija“, Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos ministerija, <https://kam.lt/visuotines-karo-prievoles-galimybiu-vertinimo-studija-2/>.

- dinę karo tarnybą dėl kiekvieno individualaus šauktinio atvejo, turi būti vertinama atskirai pagal esamas faktines aplinkybes, išdėstytas karo prievolinko prašyme, ir pateiktus įrodymus.
2. Administracinėse bylose konstatuojama, kad įpareigojimas atlikti 9 mėnesių trukmės nuolatinę privalomąją karo tarnybą daugumai šaukiamų karo prievolinkų sukelia tam tikro masto žalą ir nepatogumų, kadangi šauktiniams reikia sustabdyti ar nutraukti socialinius ir ekonominius santykius, be to, pakeisti gyvenimo režimą. Vis dėlto ši tikėtina žala ir nepatogumai administracinių teismų yra vertinami atsižvelgiant į konstitucinę karo prievolės pareigą, valstybės gynybos interesus ir grėsmę šiems interesams. Konstitucinė karo prievolės pareiga ginti valstybę, taip pat konstitucinė pareiga pasiruošti valstybės gynybai priskiriama prie viešojo intereso, todėl šis institutas įgyja prioritetą prieš individualių subjektų (šauktinių) privačius interesus, kurie dažniausiai paremti įprastais nepatogumais ir žala dėl atliekamos karo tarnybos. Kita vertus, konstitucinė pareiga ginti valstybę nėra absoliuti, *inter alia*, tai atvejais, kai karo prievolinkams atliekant karo tarnybą kiltų neproporcingai didelė žalų jų asmeniniams ar visuomeniniams interesams.
 3. 2022 m. administracinių teismų praktika rodo, kad karo prievolinkas turi nurodyti savo prašyme tai, kokių kitu metu galėtų atlikti karo tarnybą, kad nekiltų neproporcingai didelė žala. Todėl sprendžiant klausimą dėl privalomos pradinės karo tarnybos atidėjimo neturi būti sudarytos sąlygos iš viso išvengti pareigos atlikti privalomąją pradinę karo tarnybą. Vis dėlto manytina, kad kai susidaro situacija, kad karo prievolinkas pagrindžia, kad PPKT atlikimas padarytų neproporcingai didelę žalą jo asmeniniams ar visuomeniniams interesams, PPKT gali ir turi būti atidedama, nepaisant to, kad pasibaigus atidėjimo laikui jis nebeatitiks šauktinių amžiaus cenzo.
 4. Dar 2021 m. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas papildė savo doktriną, kad tais atvejais, kai Atrankos komisijai kyla pagrįstų abejonių dėl karo prievolinko prašyme nurodytų aplinkybių ir (arba) prie prašymo pridėtų įrodymų nepakankamumo, ši komisija privalo išnaudoti jai suteiktus įgaliojimus tokiems įrodymams surinkti, ji privalo karo prievolinkui išaiškinti, kad jis turi teisę pateikti papildomus su jo prašymu susijusius įrodymus ir sudaryti realias sąlygas tai teisei įgyvendinti.
 5. Nors ir pastebima, kad 2022 m. administracinių teismų praktikoje išlieka tendencija priimti karo prievolinkams nepalankius sprendimus dėl atsisakymo atidėti PPKT, tačiau tai yra susiję ne su teismų pernelyg formaliu karo prievolinkų individualių situacijų vertinimu, o pačių karo prievolinkų klaidingu KPI 15 str. 1 d. 14 p. turinio aiškinimu ir įgyvendinimu.

Recent Practice of Administrative Courts Regarding the Postponement of Mandatory Initial Military Service in Individual Order

Mykolas Romeris University Law School

Institute of Public Law

Dr. Kristina Kenstavičienė

E-mail: k.kenstaviciene@mruni.eu

DOI: 10.13165/LT-22-01-08

Summary. *This Article analyses the latest practice of administrative courts in Lithuania related to the postponement of mandatory initial military service in individual situations based on para. 14 of Article 15 (1) of the Law on Military Conscription of the Republic of Lithuania. The article reveals the legal regulation that aims to implement the mentioned provision, as well as the content of disproportionately large damage to personal or public interests during mandatory initial military service, which is presented both as understood by conscription candidates and as interpreted by administrative courts. It is noticeable in the recent practice of administrative courts that there is still a tendency to adopt decisions unfavourable to conscripts regarding the refusal to postpone military service; however, this is not related to the courts' overly formal assessment of the individual situations of conscripts, but rather to the conscripts' own erroneous understanding and implementation of the content of para. 14 of Article 15 (1) of the Law on Military Conscription.*

Keywords: *mandatory initial military service, postponement of military service, disproportionately large damage to personal and/or public interests.*